

Nr 231.

Av herr **Hildebrand m. fl.**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ökad centralisering vid upphandling för statens räkning m. m.

År 1887 tillsattes en kungl. kommitté för att avgiva förslag till förordningar dels angående leveranser och arbeten för statens behov, dels angående besiktning av dessa, dels ock angående försäljning av staten tillhörigt gods. Det första resultatet av kommitténs arbete blev provisoriska föreskrifter av år 1889, vilka snart efterföljdes av 1893 års förordning angående statens upphandlings- och entreprenadväsende. Denna är fortfarande normerande för all upphandling och försäljning för statens räkning, men en så stark kritik har rests emot dess stadganden, att en genomgripande revision synes alldeles nödvändig.

Statens direkta intresse vid all upphandling måste vara att få god vara för skäligt pris. Därtill kommer det indirekta statsintresset, att anskaffningen för statens räkning såvitt möjligt bör läggas så, att den inhemska produktionen har gagn därav; staten är landets störste uppköpare och kan i hög grad främja det produktiva arbetet och därmed även stärka näringsidkares och anställdes skatteförmåga. En klok anordning av entreprenad- och upphandlingsväsendet är således av stor både statsfinansiell och nationalekonomisk betydelse.

Inom tekniska kretsar har man länge haft den uppfattningen, att bestämmelserna om statens och entreprenörernas-leverantörernas inbördes förhållande icke äro ändamålsenliga. Svenska teknologföreningens avdelning för väg- och vattenbyggnadskonst upptog frågan till diskussion under våren 1905. En kommitté tillsattes, vilken i mars 1908 framlade ett rätt utförligt betänkande, vilket lades till grund för en utredningskommittés överarbetning. Den 1 juni 1909 avlämnade Svenska Teknolog-

föreningens styrelse till Kungl. Maj:t en skrivelse med diverse bilagor, utmynnande i hemställan om revision av 1893 års entreprenadförordning. Bland annat begärdes avskaffande av förfarandet med auktion — vare sig öppen eller förtäckt — vid tävlan om entreprenader eller leveranser, minskande av riskerna för leverantörer och entreprenörer, ändrade bestämmelser om prövning och antagande av anbud, om leveranstid, om kontroll och besiktning etc.

Framställningen vilar fortfarande i civildepartementet i avvaktan på yttranden från alla de ämbetsverk, som erhållit ärendet på remiss. Under tiden fortsätter föreningens kommitté med granskning av entreprenadregler etc. i allmänhet.

Om denna förening således till Kungl. Maj:t framfört kritik och krav, sådana de framkommit inom tekniska kretsar, d. v. s. bland entreprenörer och leverantörer, så har å andra sidan *Civilkommissionen* upptagit enahanda spörsmål ur synpunkten av ett bättre tillgodoseende av det direkta statsintresset. Frågor rörande statens upphandlingsväsende ha berörts i flera olika skrivelser. Kommissionens viktigaste inlägg är emellertid en skrivelse till Kungl. Maj:t av den 20 december 1912, föranledd av ett meddelande från chefen för civildepartementet av 10 mars 1911, att en revision av 1893 års förordning vore nära förestående. Kommissionen ansluter sig delvis till sakkunnige för utredning i fråga om flottans och kustartilleriets upphandlings- och entreprenadväsende, vilka i mars 1909 avgåvo förslag till förändringar av leveransförordningen. Bland annat påpekas undvikande av onödig omgång, tidsutdräkt och mångskriveri vid smärre upphandlingars verkställande, ändrade bestämmelser om anbuds inlämnande, om uppskov på grund av allmän arbetsinställelse, om besiktning, om företräde för svensk vara försåvitt priserna ej uppdyrkats genom trustbildning, etc., om *omedelbar* prövning av anbudena såsom regel, om annonseringen samt om kontraktens avfattning. Kommissionen framhåller till sist önskvärdheten av att en blivande revision av förordningen överlämnas till personer med sakkunskap ej mindre på det industriella och merkantila området än även inom intendenturen vid armén och marinen.

I ovan omnämnda framställningar har en synnerligen viktig fråga så gott som icke alls beaktats. Vi mena *frågan om centralisation eller decentralisation vid upphandling för statens räkning*. Det nuvarande systemet utmärkes av stor decentralisation. Varje ämbetsverk, nästan varje viktigare del av en förvaltningsgren — en länsstyrelse, en regementsförvaltning, en elementarskola — verkställer i stor utsträckning självständigt uppköp för egen räkning. Vad detta i vissa stycken kan

medföra i olägenheter och ökade kostnader för statsverket belyses bäst genom några exempel.

Krav på större centralisation vid statens upphandling framfördes i slutet av år 1911 i tidskriften *Verkstäderna*. Det första inlägget kom från en industriman, ur vilkens artikel följande må återgivas:

»För att belysa på vilket oekonomiskt sätt upphandlingen nu sker, skall jag endast framdraga ett exempel.

Vid de svenska regementena användas rätt mycket s. k. matbackar, bestående av ett större kärl för soppor, ett kärl för fast föda, anbragt ovan det första och med ett lock. Vid upphandling av dessa kärl annonserar ett regemente i Norrland och inforrdrar anbud på exempelvis 35 stycken, ett annat i mellersta Sverige anforrdrar anbud på 100 stycken, ett tredje i södra Sverige behöver 135 stycken o. s. v.

Modellen på dessa backar är från början fastställd och skulle naturligtvis i fortsättningen vara lika vid alla regementen, men därigenom att anbuden utlysas från respektive regementen i mindre poster, har den ursprungliga modellen undan för undan frångåtts, så att skillnaden i fråga om dem nu är så stor, att man icke kan använda samma verktyg vid tillverkandet av de backar, som ifrågakomma till de olika platserna eller regementena. En del av dessa ha visserligen samma modell kvar, men icke alla, någon skillnad är det i de flesta fall alltid.

Att ett liknande förfaringssätt fördyrar varans tillverkning torde ligga i öppen dag. Enligt mitt förmenande föreligger här ett stort slöseri med statens medel.

Icke annat jag kan se vore rätta tillvägagångssättet att en upphandlingskommission kom till stånd, till vilken alla regementen skulle äga att inkomma med uppgifter på, huru mycket det behövde av varje vara eller artikel. Kommissionen skulle, sedan alla uppgifter inkommit, i sin tur inforrdra anbud på respektive artiklar. Följden bleve då, att kommissionen måhända kunde inforrdra anbud på exempelvis 1,000 stycken backar samtidigt i stället för att de olika regementena nu inforrdra en mängd anbud å smärre leveranser, som under alla förhållanden ställa sig mycket dyrbarare.

Envar, som arbetar inom industrien, inser mycket lätt, vilka besparingar som staten skulle kunna göra, om en upphandling skedde på sådant sätt, genom en myndighet och mera *enhetligt*.

Det blir en betydlig skillnad, om man får basera sina kalkyler och får fördela verktygskostnaderna m. m. vid anbuds inlämnande på ett parti om 1,000 stycken i stället för t. ex. 35 stycken.

Jag är övertygad om, att staten skulle kunna spara hundratusentals kronor per år och fabrikanterna skulle kunna få större förtjänster, om anbudena inforrdades på ett rationellare sätt än vad nu sker.

Vad jag här ovan berört gäller icke endast den artikel jag som exempel framdragit, utan det gäller nästan beträffande allt som skall levereras till staten. Att så förhåller sig kan man lätt övertyga sig om, om man läser ett nummer av *Tidning för Leveranser till Staten*.»

Fältintendenten Stendahl bestred i *Nya Dagligt Allehanda* riktigheten av en starkare centraliserings önskvärdhet. Industrimannen från *Verkstäderna* svarade i samma tidning, varvid han bl. a. sökte undan-

röja sådana missförstånd som att för hela landet gemensamma förråd skulle behöva uppläggas etc. Här må återgivas följande:

»Det har aldrig vid förslagets framställande varit någon tanke på att förflytta landsortsförråd till Stockholm. Ej heller vore det meningen att undanröja någon möjlighet för regementsintendenternas praktiska utbildning; det gäller endast att nedbringa kostnaderna för arméns förnödenheter och samtidigt underlätta leveransernas fullgörande. Och till belysande härav anföres följande exempel:

Vilka stora fördelar skulle icke vinnas med att olika artiklar kunde utbjudas för leverans i ett enda parti i stället för i småpartier på 50, 100 à 150 stycken! Priset skulle bli avsevärt billigare, samtidigt som fabrikanternas vinst skulle bli större.

Huru skulle då detta kunna arrangeras? frågar industriidkaren och lämnar själv på frågan följande belysande svar:

Som nu sker, utlysas entreprenaderna från respektive regementen genom regementsintendenterna. I stället skulle regementsintendenterna inlämna sina uppgifter till en eventuell upphandlingskommission.

Denna i sin tur utlyser entreprenad på det hela.

Några kostnader eller besvär med distribueringar behöver aldrig komma i fråga, då upphandlingskommissionen samtidigt som entreprenaden utlyses kan uppgiva, i huru många poster leveransen skall ske och vart dessa poster skola sändas. Det blir då fabrikantens sak att i anbudet på det hela taga hänsyn till fraktkostnader för hans poster till de olika platserna o. s. v.

Något intrång i regementsintendenternas arbete skulle detta icke medföra, skillnaden bleve endast den, att intendenterna finge inlämna uppgifterna om respektive regementens behov till upphandlingskommissionen i stället för att, som nu sker, själva annonsera och infordra anbud. De större industriella verken i Sverige, som ha sina verksamhetsfält förlagda på skilda områden, använda sig numera av ett enhetligt upphandlingssystem, och detta har visat sig mycket ekonomiskt.

Några verkliga hinder för att staten följer detta exempel, då det gäller arméns och flottans behov, torde», slutar artikelförfattaren, »sålunda icke förefinnas.»

Upphandlingsfrågan upptogs till behandling av *Stockholms Dagblad*, som skrev bland annat följande:

»Om man närmare granskar den med Posttidningen följande »Tidning för leveranser till staten m. m.» måste man med någon förvåning iakttaga, att icke blott varje regemente för sig verkställer inköp, utan ibland varje bataljon. Man finner hurusom arméförvaltningen inköper vissa varor, men hur anbud å det största antalet förnödenheter dock infordras mera lokalt. Vidare har man, — — — inköp av flottans olika varv samt ett stort antal övriga statsinrättningar, spridda runt omkring i landet.

Vi kunna taga några belysande exempel. Den tredje januari (1911) infordrar *Livregementets grenadjärer* anbud på 475 bordsgafflar, 475 bordsknivar, 18 stycken brödkorgar av järnbleck, 100 stycken flata vita porslinstallrikar, lika många djupa tallrikar, 72 stycken såsskålar av porslin, 72 stycken karotter för potatis av förtennt stålplåt, 72 stycken serveringsfat för kött av dito, 168 stycken soppskålar av dito, 168 stycken tillbringare av dito samt 168 stycken serveringsbrickor av dito. Därtill komma 245 strö-

dosor för salt eller peppar, 3 stycken mathämtare, en slipsten, en brödskärningsmaskin, en kaffekvarn och två isskåp. Den 10 januari kommer så *Älvsborgs regemente* och infordrar anbud på 13 stycken skyfflar till kaminer, 34 stycken spottlådor, 21 stycken stolar, 6 dussin borstar av fiber, 35 dussin kvastar för sopning, 60 dussin skurborstar. Samma dag meddelar *Västgöta regemente* att det behöver 42 stycken brödkorgar, 22 stycken bänkar, 432 stycken bordsgafflar, 482 stycken bordsknivar, 13 stycken diskbaljor, 26 stycken förskäraregafflar, 22 stycken förskärareknivar, 4 förläggsskopor, 2 eller 4 handkärror med fjädrar, 1 köttkvarn, 1 köttyna, 2 kockmössor, 6 mjölkflaskor, 15 potatiskokare, 1 porslinskanna, 140 porslinsmatskålar, 192 porslinsmuggar, 260 porslinstallrikar, 1 saltkar av glas, 1 vattenkaraffin av glas, 33 stycken serveringskärn av plåt, 133 serveringsbrickor, 143 strödosor för salt eller peppar, 133 såsskålar av porslin, 2 decimalvägar etc.

Älvsborgs regemente meddelar i numret för den 17 januari att det behöver 728 bordsgafflar, 722 bordsknivar, 65 brödkorgar, 2 brödskärningsmaskiner, 3 diskbaljor, 12 diskbaljor (mindre), 2 förskärareknivar, 74 kockmössor, 70 köksförkläden, 73 kökshanddukar, 72 köksgafflar, 2 köttkubbar, 3 köttxor, 217 matskedar av stålplåt, 4 mässingskranar, 1,001 muggar av porslin, 150 saltosor, 1 serveringsskopa, 172 serveringsbrickor, 1 stekspade, 172 såsskålar av porslin, 1,158 tallrikar av porslin, 959 djupa porslinstallrikar, 200 tillbringare av porslin. I numret för den 21 februari finner man, att *Upplands infanteriregemente* behöver 638 bordsgafflar, 40 förskäraregafflar, 900 bordsknivar, 40 förskärareknivar, 46 brödkorgar, 75 uppläggningskärn, 175 såsskålar, 22 portionsskopor, 150 strödosor, 175 serveringsbrickor, 25 kockrockar samt 121 köksförkläden. O. s. v. i det ena numret efter det andra.

Nog förefaller det dock vara något oriktigt i att alla dessa inköp skötas för varje regemente eller kår för sig. Nog borde det vara klart, att ett bättre pris skulle kunna betingas, om upphandlingen kunde ske för de olika regementena och även för flottan samtidigt. Varför skola anbud särskilt ingivas åt en hel mängd olika håll, exempelvis på några få brödkorgar av järnbleck åt varje håll, eller på några hundra bordsgafflar eller bordsknivar, eller ett sjuttital såsskålar, ett par hundra djupa eller flata tallrikar eller något antal saltosor? Det vore väl bra mycket bättre att i fråga om sådana förnödenheter, där anspråken dock måste vara desamma och där sålunda uppköp och tillverkning utan minsta olägenhet kunna ske gemensamt, verkligen enhetliga inköp ägde rum. Detta ligger så i öppen dag, att det torde vara tillräckligt bevisande att helt enkelt anföra de detaljerade uppgifter, som vi ovan angivit.»

Även *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* anslöt sig till Industrimannens uppfattning, såsom framgår av följande uttalande:

»Riktigheten av de här anförda påvisningarna är ju uppenbar och kan icke vara någon tvist underkastad. Den samfälliga upphandlingen har ju alla fördelar och svårligen någon nackdel. Gemensamheten torde också vara helt lätt att genomföra. Det förefaller blott, att en praktisk arméförvaltningsman eller revisor kunde tänkt därpå förut.

Det är väl antagligt, att den betydelsefulla frågan nu upptages till omprövning i hela dess vidd och att därur skall framgå den gemensamhet och planmässighet, som god hushållning kräver.»

De exempel, som nu anförts, torde ådagalägga, att den nuvarande decentralisationen förts alldeles för långt. Men en förändring till större centralisation kan även överdrivas och bör ifrågasättas endast i de fall, där tydliga fördelar därav uppstå. Upphandling av hö och halm, av ved, av mjölk, ägg, kött och andra livsmedel torde oftast böra ske lokalt; likaså av koks från närmaste gasverk. I vad mån inköp av stenkol bör centraliseras torde få bero på en utredning; antagligen skulle i vissa fall stora fördelar därmed kunna vinnas. Närmast torde centraliseringen lämpligen böra gälla industrialster, varvid dubbla fördelar kunna uppnås: först att staten får varorna billigare och för det andra att den svenska industrien bättre kan i pris tävla med utlandet, om tillverkningen kan drivas i större skala än för närvarande. Den fråga, som här upptagits till behandling, berör sålunda på det intimaste spörsmålet om *statens ställning till inhemska tillverkare*. I samband med en revision av upphandlingsväsendet borde närmare bestämmelser fastslås till reglering av svenska producenters företrädesrätt.

Då vi nu övergå till en mera ingående principiell och praktisk utveckling av sakens innebörd, kunna vi åberopa en av *Sveriges industriförbund* med *kungl. utrikesdepartementets* hjälp verkställd utredning av hithörande förhållanden i utlandet. Det materiel, som genom denna utredning erhållits, har bifogats såsom en bilaga till denna motion.

Utredningen visar, att just de synpunkter som i Sverige framförts beträffande ordnandet av upphandlingsväsendet, på senaste tiden blivit beaktade i utlandet och där framkallat reformer. Så har exempelvis i *Förenta staterna* de senaste åren inköpet av förbrukningsartiklar för olika statens behov blivit helt och hållet centraliserat, och för varje år har en kommitté, representerande de olika statsdepartementen, sammankallats och efter bestämd plan organiserat upphandlingen av dessa artiklar, såsom vidare framgår av bilagan. Samma koncentrationssträvan har gjort sig gällande i *Italien*, där enligt en förordning av den 18 januari 1912 en kommitté har uppgiften att söka åstadkomma enhetlighet i upphandlingsväsendet. Förordningen finnes i svensk översättning återgiven i bilagan.

Genom en centralisering av upphandlingsväsendet skulle staten ofta kunna betinga sig ett lägre pris, därigenom att beställningar kunde göras å större kvantiteter, men även ernå fördelen av standardisering av förbrukningsartiklar inom olika statens verk i stället för den mångfald av typer och mönster, som nu användas på olika håll. Även för leverantörerna medför en centralisering och standardisering av statens uppköpsväsende fördelar, då större beställningar möjliggöra fabrikation

i större skala med billigare tillverkningskostnader. Men härmed sammanhänger också en annan synnerligen viktig omständighet. Svårigheten för svenska tillverkare att i pris konkurrera med utländska anbudsgivare skulle utan tvivel minskas genom ett dylikt system, då den svenske tillverkaren på grund av beställningarnas ökade omfattning skulle kunna tillgodogöra sig de fördelar, som äro förenade med massfabrikation och vilka konkurrenter tillhörande de stora nationerna regelbundet kunna tillgodogöra sig, då de redan på grund av en omfattande avsättning inom hemlandet utan större ekonomisk risk kunna tillverka lagerartiklar och alltså bedriva sin tillverkning i en större skala.

En centralisering av statens inköp skulle sålunda i och för sig göra det lättare för den inhemske tillverkaren att även i pris konkurrera med utländska anbudsgivare, men kravet på en omformulering av gällande föreskrifter angående inhemska varas företräde kvarstår dock oförändrat; dessa bestämmelser äro nämligen allt för allmänt hållna för att kunna utgöra något rättesnöre. Det är bristen på likformighet i bestämmelsernas tillämpning, som föranlett de framställda klagomålen. Sålunda föredrages inom vissa förvaltningar utländsk vara, så snart dess pris överhuvud understiger priset på svensk vara. En del verk föredraga utländskt anbud, då det med 5 procent understiger inhemskt, andra åter tillämpa principen att ej inköpa utländsk vara, om prisskillnaden icke överstiger 10 procent, varjämte inom vissa förvaltningar endast inhemska tillverkningar lära användas. Dessutom torde ej alltid tillräckligt avseende fästas därå, huruvida ett anbud gäller med eller utan inberäknande av frakt, försäkring, tull och dylika omkostnader.

Det torde få anses själfvallet, att det för svensk industri och jämväl för hela vårt land är av största vikt, att staten vid sina inköp, i den mån sådant med god hushållning låter sig göra, tillgodoser svenskt arbete och att likformighet äger rum vid olika förvaltningars upphandling.

Betydelsen därav, att statens stundom högst betydande beställningar stanna inom landet, ligger, som ofta framhållits, i ökad möjlighet till sysselsättning för svensk arbetskraft, till förräntning av svenskt kapital och på grund därav till skatteinkomst för svenska staten, varjämte i sammanhang härmed en förbättring av handelsbalansen alltid åstadkommes. Dessutom bör ej förbises betydelsen därav att specialindustrier finnas att tillgå inom landet, därest våra förbindelser med utlandet, exempelvis genom krigiska förvecklingar, längre eller kortare tid bleve rubbade.

Det torde även förtjäna framhållas, att ett lågt pris ej i varje fall kan i stort sett vara det fördelaktigaste, enär underprisförsäljning från utlandet (dumping) ofta kan hava till syfte att undertrycka ett nytt inhemskt företag för att sedan kunna diktera så mycket högre priser.

Den uppfattningen torde utan tvivel vara principiellt orimlig, att man vid prövning av två i övrigt lika anbud borde lämna företrädet åt den utländska på den grund, att svenska staten genom *tullen* å den från utlandet införda varan skulle komma i åtnjutande av en inkomst.

Den ovan anförda utredningen angående främmande staters upphandlingsväsende har också visat, att frågan om inhemsk varas företräde i utlandet vunnit stort beaktande och i en del länder föranlett nya bestämmelser av sent datum. Att i de större länderna i allmänhet inga särskilda bestämmelser finnas angående företräde för inhemsk vara är ju helt naturligt, då där endast i undantagsfall en vara torde behöva hämtas från ett främmande land. Dock äro i vissa förbundsstater inom tyska riket dylika bestämmelser införda, nämligen i Preussen enligt en förordning av den 23 december 1905 och i Bayern enligt förordning av 6 april 1903. För övrigt finnas föreskrifter i ifrågavarande syfte i bl. a. följande länder: Österrike—Ungern, Norge och Finland, såsom framgår av bilagan till denna motion. Av särskilt intresse äro härvid bestämmelserna i Österrike, dels på grund av deras sena datum (1909), dels på grund av deras utförlighet. Det är också att märka, att dessa bestämmelser i Österrike framgått såsom resultatet av en genomgripande och väl förberedd reform av upphandlingsväsendet i dess helhet.

En ökad centralisering skulle otvivelaktigt såsom sin naturliga förutsättning kräva någon slags central upphandlingsmyndighet. Något nytt dyrbart ämbetsverk borde dock icke vara av nöden. I *Förenta staterna* är inköp av förbrukningsartiklar för de olika statsorganens behov centraliserat och anförtrott åt en särskild inköpskommitté, sammansatt av en tjänsteman från varje departement enligt departementschefens val. På liknande sätt kommer centraliseringen att ordnas i *Italien* enligt 1912 års förordning. I finansdepartementet upprättas en rådgivande nämnd, bestående av ordförande och ombud för tio departement; expeditionen skall skötas av två sekreterare samt av tjänstemän från de departement, som äro representerade i nämnden.

Slutligen borde vid en utredning undersökas, om det nuvarande infordrandet av anbud medelst annonser i *Tidning för leveranser* är det lämpligaste.

I *England* är upphandlingsväsendet visserligen icke centraliserat, men gemensamma principer börja i allt högre grad tillämpas, bland annat den att undvika mellanhänder och verkställa nödiga inköp direkt från producenterna. Annonsering användes numera icke för infordrande av offerter, utan sådana inhämtas i stället direkt från de firmor, som på ett tillfredsställande sätt utfört leveranserna till vederbörande departement och som finnas upptagna i en särskild förteckning. Endast firmor, som äro uppförda å denna lista, kunna komma i betraktande för leveranser. I förteckningen kunna emellertid när som helst nya firmor bliva upptagna, om de efter prövning från departementets sida dels genom förelisande av fabrikerne, dels genom lämnade referenser visat sig fullt solida och leveransdugliga. För varje månad utarbetas en lista å departementets behov, vilken finnes tillgänglig för hugade anbudsgivare.

I *Förenta staterna* utarbetar inköpskommittén för varje år specificerade förteckningar över behöfliga artiklar, uppdelade på tolv olika varugrupper. Priserna skola av anbudsgivarna noteras för två olika kvantitetsheter, en större och en mindre. Sedan inkomna anbud av kommittén granskats och urval skett, kompletteras förteckningarna för de olika varugrupperna med uppgifter om de firmor, vilka antagits som leverantörer för de särskilda artiklarna, tillika med uppgifter om kontraherade priser. Samtliga dessa uppgifter sammanställas i en särskild bok, som utsändes till alla statens departement, myndigheter och verk. Dessa hava sedan vid sina inköp endast att följa denna för året fastställda inköpsplan och att vid förekommande behov av en artikel vända sig till den firma, som enligt inköpsplanen erhållit leveransen för ifrågasvarande år.

I *Italien* åligger det inköpskommittén bland annat att uppsätta förteckning över de inhemska firmor, vilka kunna anlitas för respektive leveranser samt taga reda på desammas tillverkningsförmåga under vanliga förhållanden och i vad mån de hava beställningar inne.

I de olika länderna synas bestämmelserna avse bland annat snabbast möjliga leveranser, utan onödigt formväsen. Civilkommissionen har också i sin skrivelse framhållit nödvändigheten av snabb prövning av anbudet, men däremot lämnat utan anmärkning den långa anbudstiden.

Under åberopande av vad som ovan anförts få vi vördsamt hemställa,

att Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anholder, det Kungl. Maj:t, i samband med den utredning rörande 1893 års upphandlingsförordnings revision, som inom kort lär komma till stånd, må låta under-

söka, huruvida och i vad mån ökad centralisering vid upphandling för statens räkning bör äga rum samt vilka fastare bestämmelser rörande inhemsk varas företräde kunna vara lämpliga och nödiga.

Stockholm den 4 februari 1913.

<i>Karl Hildebrand.</i>	<i>J. P. Jespersen.</i>	<i>Arvid Lindman.</i>
<i>A. P. Gustafsson.</i>	<i>P. O. Lundell.</i>	<i>Joh. Jeansson i Kalmar.</i>
<i>Malte Sommelius.</i>	<i>J. A. Jonsson.</i>	<i>Joh. G. Svensson.</i>
<i>Erik Andersson.</i>	<i>Edvard Lithander.</i>	<i>Herman Andersson.</i>

Bilaga.

Översikt över upphandlingsväsendets ordnande i Förenta staterna, Italien och England.

Förenta staterna.

Inköp av förbrukningsartiklar för de olika statsorganens behov är centraliserat och anförtrott åt en särskild inköpskommitté, sammansatt av en tjänsteman från varje departement enligt departementschefens val. Denna kommitté, som arbetar under finansministerns ledning, har till uppgift att för varje år på förhand utarbeta en plan (general schedule of supplies) över, vad som behöver uppköpas för det kommande året, med iakttagande härvid av största möjliga standardisering; den skall därjämte infordra anbud samt utfärda föreskrifter angående granskning av levererade varor.

Nämnda kommitté utarbetar för varje år specificerade förteckningar över behövliga artiklar, uppdelade på följande varugrupper:

- I. Papper, kontorsutensilier och ritmateriel;
- II. Manufaktur-, läder- och sadelmakerivaror;
- III. Textilvaror;
- IV. Droger och kemikalier samt laboratorieutensilier och medicinska instrument;
- V. Elektriska artiklar samt smides- och gjutgods;
- VI. Timmer, snickerivaror, lådor och byggnadsämnen;

- VII. Färger, oljor, glas och borstar;
- VIII. Specerier och matvaror;
- IX. Foder, spannmål och frö;
- X. Fotografiutensilier och diverse instrument;
- XI. Tryckeri- och litografiska utensilier;
- XII. Bränsle och is.

Dessa förteckningar äro så uppställda, att de av anbudsgivarne även kunna användas såsom anbudsformulär. De innehålla sålunda utom uppgift å nödigt kvantum och varubeteckning en noggrann specifikation å artikelns närmare beskaffenhet. Till dessa förteckningar höra dessutom »instructions to bidders», innehållande alla de allmänna bestämmelser, som leveranser till staten äro underkastade. Där finnas bestämmelser angående prover, kvantitet och kvalitet, granskning, garantiförbindelser, betalningsvillkor, grunder för anbudens antagande, leverans m. m. Priserna skola av anbudsgivarne noteras för två olika kvantitetenheter, en större och en mindre, då de olika statens verk behöva än mera, än mindre av en viss vara.

Sedan sålunda inkomna anbud av inköpskommittén granskats och urval skett, kompletteras förteckningarna för de olika varugrupperna med uppgifter om de firmor, vilka antagits såsom leverantörer för de särskilda artiklarna, tillika med uppgifter om kontraherade priser.

Inköpskommittén sammanställer härefter dessa förteckningar på kontraherade leveranser för statens behov för det kommande året i en särskild bok, som utsändes till alla statens departement, myndigheter och verk. Dessa hava sedan vid sina inköp endast att följa denna för året fastställda inköpsplan och vid förekommande behov av en artikel vända sig till den firma, som enligt inköpsplanen erhållit leveransen för ifrågavarande år. Leverantörerna å andra sidan äro enligt kontraktet med inköpskommittén förpliktade att leverera till vilket statens verk som helst enligt särskild förteckning i »instruction to bidders».

Denna centralisering av statens inköp för förbrukningsartiklar har, enligt vad svenska beskickningen i U. S. A. erfarit, visat sig fungera på ett tillfredsställande sätt.

Italien.

I detta land håller upphandlingsväsendet för närvarande på att helt och hållet omorganiseras. Av stort intresse är förordning av den 18 januari 1912, som bildar inledningen till viktiga reformer på detta område.

Förordningen har följande lydelse i svensk översättning:

Med anledning av behovet att på ett systematiskt sätt ordna statens upphandlingsväsende utan att bringa oreda i varje särskilt verks förhållanden och för att tillförsäkra den inhemska industrien en regelbunden och oavbruten sysselsättning utan större förändringar i fråga om mängden och med rättvis fördelning på rikets olika delar och till pris, som är fördelaktigt för såväl staten som näringarna och med hänsyn tagen till de på världsmarknaden gängse prisen, hava vi efter att hava hört ministerrådet och på förslag av vår konseljpresident och civilminister beslutit och funnit för gott att i nåder förordna som följer:

§ 1.

I »ministero del tesoro» (skattedepartementet) upprättas en rådgivande nämnd för att systematiskt uppgöra förslag till upphandling av de förnödenheter, som äro behöfliga vid statens verk och kunna framställas av landets industri. Fördenskull åligger det nämnden:

a) att utreda det årliga behovet av materialier, inventarier och förnödenheter vid statens verk;

b) att upprätta förteckning över de inhemska firmor, vilka kunna anlitas för respektive leveranser, samt taga reda på desammas tillverkningsförmåga under vanliga förhållanden och i vad mån de hava beställningar inne;

c) att föra förteckning över de firmor, som ej kunna ifrågakomma på grund av mängden av inläggande beställningar eller på grund av försummelse vid utförandet av redan gjorda eller under utförande varande leveranser;

d) att taga reda på de artiklar, som ej tillverkas i landet eller som betinga ett för högt pris eller vilka levereras för långsamt, i syfte att giva erforderligt stoff och nödiga upplysningar för att sätta inhemska firmor i tillfälle att förbättra sina egna tillverkningar;

e) att taga reda på i utlandet gängse pris å alla de materialier och artiklar, som staten behöver, därvid anlitanse diplomatiska kåren och konsulatväsendet och statens i utlandet tjänstgörande ämbetsmän;

f) att tillhandagå med råd angående tidpunkten för utlysande av entreprenader eller inledande av underhandlingar på enskild väg för att undvika allt för stor eller allt för liten tillströmning i marknaden av beställningar;

g) att föreslå den norm, som är att följa, för att beställningar, som äro föremål för underhandling på enskild väg, må jämnt fördelas på de olika fabrikerne;

h) att hålla statens olika verk underrättade om de pris, till vilka vart och ett av dem kontraktusenligt gjort sina inköp, så att varje verk har ett rättesnöre att följa vid bestämmande av prisen vid entreprenad eller vid underhandling på enskild väg;

i) att företaga utredningar och framkomma med förslag till förenkling och likformighet med avseende å förfarandet vid upphandling;

k) att söka såvitt möjligt för de olika verken åstadkomma likformiga kontrakt i fråga om villkor och godkännande av leverans;

l) att lämna vederbörande upplysning om behoven vid statens olika verk;

m) att utreda de frågor, som enligt gällande bestämmelser skola underställas ministerrådet med undantag av sådana uppköp för krigs- och marindepartementena, beträffande vilka särskild brådska råder och vilka för statens försvar böra hemlighållas.

§ 2.

Nämnden skall bestå av ordförande och ett ombud för vart och ett av civil-, finans-, skatte-, krigs-, marin-, jordbruks-, industri- och handels-, post- och telegrafdepartementena och av två ombud från ministern för offentliga arbeten, av vilka ett ombud skall tillhöra generalstyrelsen för statens järnvägar.

Ordföranden skall väljas bland statens högre ämbetsmän, dock bortsett från de ombud, varom talas i föregående punkt.

Utnämningen av ordföranden och ledamöterna i nämnden skall ske genom kungligt dekret på förslag av konseljpresidenten; däri bestämmes också, vilken av nämndens ledamöter skall vikariera för ordföranden, när han är frånvarande eller förhindrad.

Då medlem är frånvarande eller förhindrad, skall en annan ämbetsman från det verk, han tillhör, vikariera för honom på förordnande av respektive minister.

Nämnden biträdes av två sekreterare, som utnämnas genom förordnande av konseljpresidenten bland respektive verks tjänstemän.

§ 3.

Ordföranden och ledamöterna i nämnden utses för en tid av tre år och kunna återväljas.

§ 4.

En ämbetslokal skall ställas till nämndens förfogande.

Expeditionen skötes förutom av de två sekreterarne av tjänstemän från de departement, som äro representerade i nämnden.

§ 5.

Nämndens sammanträden hållas på bestämda tider eller på särskild kallelse. I senare fallet utlysas de av ordföranden antingen på hans initiativ eller efter förslag av medlem.

Den ordning, som skall följas vid varje nämndens sammanträde, skall angivas i en föredragningslista, som upptager de av ordföranden eller ledamöterna framställda förslagen och varom ordföranden på förhand skall underrätta konseljpresidenten.

Ledamöterna i nämnden skola underrätta ministern för det departement, som de representera, om de frågor, som de vilja anmäla på föredragningslistan.

§ 6.

Nämnden skall före 1912 års utgång utarbete en arbetsordning åt sig, vilken skall underställas konseljpresidenten för att av honom godkännas.

England.

Några allmänna lagbestämmelser angående statens upphandlingsväsende finnas i stort sett icke i England. Undantag härifrån utgör dock den s. k. »fair wages resolution» av den 10 mars 1909, varigenom leverantörer till och entreprenörer för

staten vid vite äro ålagda att giva sina arbetare samma löneförmåner och arbetstider, som i övrigt äro brukliga inom resp. yrkesgren och distrikt. Vidare finnes en lagbestämmelse, att medlemmar av underhuset ej få vara intresserade i ett leveranskontrakt till staten.

De olika förvaltningarna hava sålunda rätt att själva ordna upphandlingsväsendet efter sitt behov. Emellertid hava inom de olika statens verk så småningom vissa gemensamma principer blivit antagna, så att upphandlingsväsendet numera är tämligen enhetligt ordnat.

I det följande skall såsom ett typiskt exempel redogöras för det engelska sjöförsvarsdepartementets bestämmelser angående inköp och leveranser.

Avgörande för anbuds antagande är endast anbudsgivares tillverkningsförmåga och soliditet, varans pris och kvalitet samt leveransens snabbhet etc. samt vidare principerna:

1) att köpa såvitt möjligt specificerade kvantiteter för successiv leverans med beviljande av riklig tid för tillverkning;

2) att underlätta granskning av prover genom att utställa dem både i London samt inom industricentra samt att tillhandahålla detaljerade ritningar, där så är nödvändigt;

3) att endast handla med ansvariga tillverkare, som givit tillfredsställande referenser till stora avnämare av sina varor och vilkas fabriksanläggningar inspekterats av departementets tjänstemän;

4) att lämna skydd för tillbakavisande av varor av obetydliga anledningar;

5) att skyndsamt pröva varorna samt likvidera dem omedelbart efter godkännande;

6) att hålla sig i kontakt med näringarnas utöfvare.

Departementet strävar i övrigt att anpassa sig efter allmänt brukliga handelsusanserna.

Särskilda bestämmelser.

Det är en genomgående princip att undvika mellanhänder och verkställa nödiga inköp direkt från producenterna.

Då departementets behov äro allmänt kända, användes icke numera annonsering för infordrande av offerter. Offerter inhämtas i stället direkt från de firmor, som förut på ett tillfredsställande sätt utfört leveranser till departementet och som finnas upptagna i en särskild förteckning. Endast firmor, som äro uppförda å denna lista, kunna sålunda komma i betraktande för leveranser. I förteckningen kunna emellertid när som helst nya firmor bliva upptagna, om de efter prövning från departementets sida dels genom förevisande av fabriker, dels genom lämnade referenser visat sig fullt solida och leveransdugliga.

För varje månad utarbetas en lista å departementets behov, vilken finnes tillgänglig för hugade anbudsgivare.

Den enligt specifikation eller prov överenskomna kvaliteten måste naturligtvis noga följas, men största omsorg nedlägges på erhållande av erfarna och praktiska personer för detaljundersökning av varorna. Inga varor få tillbakavisas utan ansvarige officerens medgivande.

Om en leverantör icke anser sig kunna godkänna ett tillbakavisande av varor, skall saken för prövning underställas chefen för departementets inköpsavdelning

(director of navy contracts), varefter ärendet eventuellt kan hänskjutas till skiljedom, sammansatt av fullt opartiska experter.

Mycken vikt lägges vid en snabb granskning av levererade varor och varje anmälan om dröjsmål undersökes noga.

Departementets tjänstemän stå alltid till disposition för underhandlingar med leverantörer eller personer, som önska bliva upptagna i listan över leverantörer, men dessutom åligger det departementet att hålla sig i kontakt med industrien för att få uppslag av olika slag.

Departementets provsamling revideras med korta mellanrum och hålles alltid à jour, varvid hänsyn om möjligt toges till framställda önskemål från näringsidkarnas sida.

Agenter undanbedjas av departementet, som helst vill underhandla direkt med firman i fråga.

Alla dessa och andra bestämmelser finnas sammanställda i en tryckt promemoria, som utdelas gratis till intresserade.

Danmark.

I Danmark gälla, enligt vad från justitieministeriet meddelats, icke några i lag stadgade bestämmelser angående statens upphandlingsväsende. Av de upplysningar, som i övrigt erhållits, synes näppeligen framgå, att ministeriet för offentliga arbeten, som dock fastställt de allmänna stadgarna t. ex. för arbeten och leveranser till statsbanorna, i varje fall utgör någon centralmyndighet i avseende på upphandlingsväsendet. I fråga om entreprenader för statsbanorna och vattenbyggnadsväsendet bestämmes att inhemska arbetare såvitt möjligt skola användas.

* * *

Bestämmelser i olika främmande länder angående företräde för inhemska tillverkning vid inköp för statsverkets behov.

Preussen (förordning av den 23 december 1905).

 Vid leveranser få i allmänhet icke några bestämda ursprungsorter angivas och beträffande varor, som av lämplig beskaffenhet kunna erhållas inom landet, får det icke uppställas såsom villkor, att varorna skola vara av visst utländskt ursprung.

Bayern (förordning av den 6 april 1903).

 Såvida val behöver företagas emellan skilda anbudsgivare, skall i händelse av närmelsevis likvärdiga anbud den inländske konkurrenten hava företräde framför
 -----

den utländske; bland de inländska skall den inhemske (bayerske) konkurrenten föredragas och slutligen av de inhemske den, som bedriver sin verksamhet på platsen för leveransens fullgörande eller dess närhet.

För kontrakts avslutande med utländsk anbudsgivare erfordras ministeriellt tillstånd.

Österrike-Ungern (förordning av den 3 april 1909).

Företräde för inhemska anbudsgivare.

§ 32.

Leveranser och arbeten få överlämnas till utförande endast åt sådana anbudsgivare, som äro bosatta i något av de i riksrådet representerade konungarikena eller länderna.

Beställning hos en i utlandet bosatt anbudsgivare får endast ske i det fall och den utsträckning, att ifrågavarande uppdrag vid tiden för beställningen icke alls eller icke till den tidpunkt eller av den kvalitet, som med hänsyn till ändamålet ovillkorligen erfordras, kan utföras inom landet, eller att i förhållande till de eljest jämgoda utländska anbuden ojämförligt mycket högre priser betingas.

Överstiger värdet av leveransen eller arbetet ett belopp av 5,000 kronor kan beställningen lämnas till utländsk anbudsgivare endast med tillstånd från vederbörande centrala ämbetsmyndighet.

Användning av inhemska material.

§ 33.

Leverantörer skola — eventuellt genom böter — vara förpliktade att leverera endast sådana artiklar, som under användning av inhemska material producerats i något av de i riksrådet representerade konungarikena eller länderna och att vid arbetets utförande endast använda material, som härstammar från dessa konungarikena eller länder. De skola likaledes vara förpliktade att på anmodan av den myndighet, som lämnat beställningen, framlägga bevis för varans och materialets inhemska ursprung, och överhuvud taget beträffande detta villkor underkasta sig uppdragsgivarens kontroll samt förete alla handlingar, som äro nödvändiga i och för fastställande av det inhemska ursprunget. Denna kontroll över tillverkarna kan eventuellt även förbehållas handelsministeriet. Om för ifrågavarande kontroll särskilda delegationer avsändas till produktionsplatsen, så äga dessa under arbetstiden tillträde till ifrågavarande fabriks- och lagerlokaler även utan föregående anmälning.

Kunna vid tiden för leveransens eller arbetets utförande inhemska varor eller

materialier icke alls eller icke till den tidpunkt eller av den kvalitet anskaffas, som med hänsyn till leveransens eller arbetets ändamål ovillkorligen erfordras, så kan den uppdragsgivande myndigheten efter erhållet bevis härom befria leverantören från den enligt föregående moment honom åliggande förpliktelsen. Beträffande varor eller materialier till mer än 5,000 kronors värde kan endast vederbörande centrala ämbetsmyndighet lämna dylik befrielse.

Genom ovanstående bestämmelser träffas icke ändring i de uppdragsgivande myndigheternas rätt att redan vid anbuds infordrande uttryckligen föreskriva användandet av utländsk material i de fall, då detta icke alls inom landet tillverkas eller användandet av material av visst utländskt ursprung med hänsyn till dess speciella egenskaper kan anses önskvärt.

Norge (förrordning av den 16 december 1899).

Vid uppköp skall såvitt möjligt iakttagas, att inhemsk vara köpes, där den kan erhållas till antagligt pris, i rätt tid och av erforderlig beskaffenhet.

I de fall då inköp skall ske efter inlämnande av anbud, och det, som skall anskaffas, utgör föremål för inhemsk fabriks- eller hantverksmässig tillverkning, skall konkurrensen inskränkas till att gälla endast norsk vara, såvitt icke ifrågasvarande verk i enstaka fall anser detta oförenligt med det allmännas intresse. Härom skall, när leveransen utbjudes till allmän konkurrens, upplysning lämnas i inbjudan.

Befinnes intet av anbuden antagligt, eller kan på grund av antagna anbud endast en del av behovet anskaffas, sker anskaffandet i övrigt antingen inom landet eller från utlandet.

Utförande av arbeten må endast med respektive departements samtycke uppdragas åt någon, som icke har fast vistelseort inom landet.
